

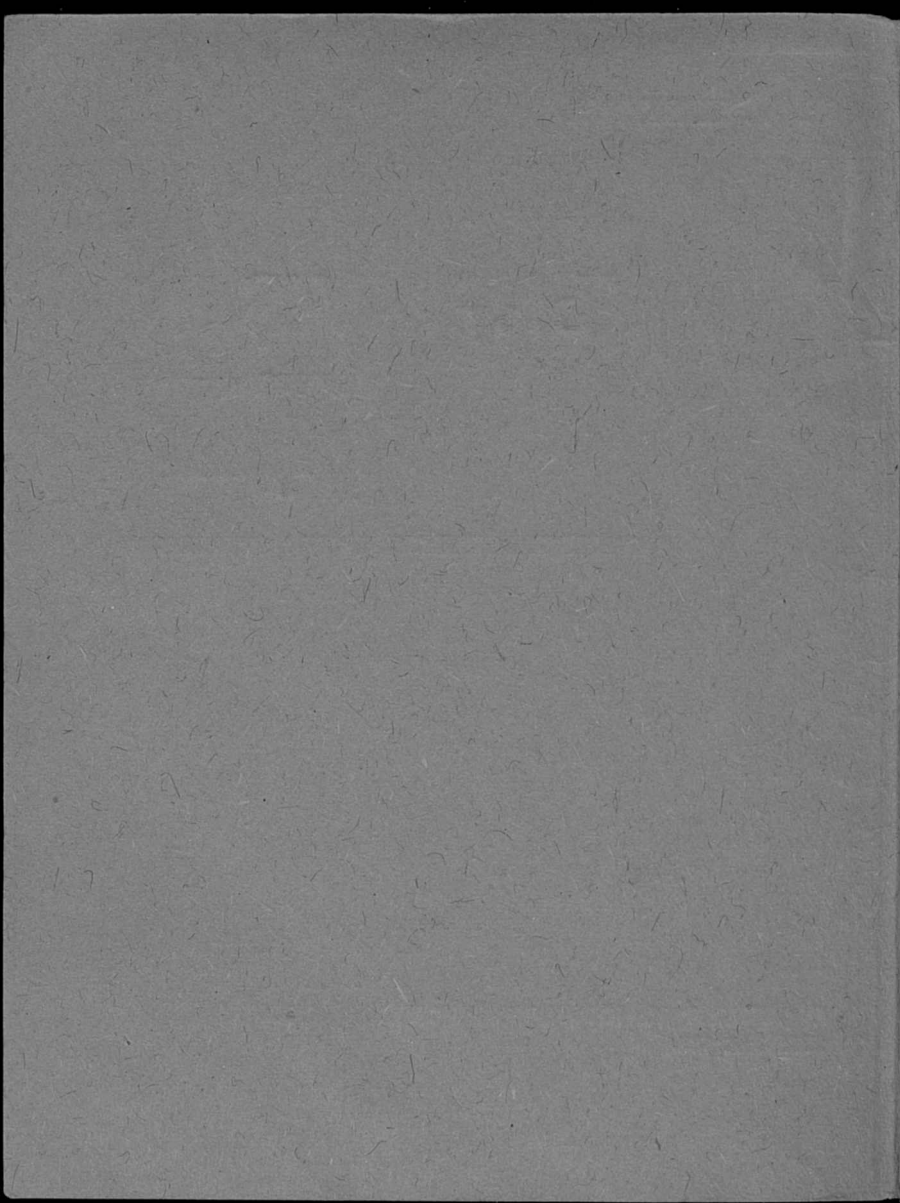
E. V. ZUBKOVA

КЪНӘМВИŞАН ТІФ

ГОСУДАРСТВЕННОЈ МЕДИЦИНСКОЈ ИЗДАТЕЛСТВО
МОСКВА 1934

E. V. ZUBKOVA

Коми-П.

2-1308

КЪНӘМВИŞАН ЎИФ

Г.П.Б. в Лнгр.

Ц. 1934 г.

Акт № 413

GOSUDARSTVENNƏJ MEDICINSKƏJ IZDAŤELSTVO
MOSKVA 1934 VO

Редактор *А. И. Шадрин*

Техред *А. Н. Троицкая*

Уполномоч. Главлита Б-61186. Медгиз 418. МД-6 нац. Тираж 1500.
Формат $62 \times 94 \frac{1}{32}$. Печ. л. $\frac{3}{4}$. Зн. в 1 п. л. 34560. Сдана в тип.
17/X—1933. Подпис. к печ. 19/II 1934 г. Заказ 118.

17-я ф-ка нац. книги ОГИЗа РСФСР треста „Полиграфкнига“
Москва, шлюзовая наб., 10.

SOCIALISTIČESKƏJ STROIŤELSTVO DA UZALIŠSEZLIŠ ZDOROVJO BEREĞITƏM.

Uzališ oťirliš materialno-bytovəj položenno burmətəm, naşelenŋoliš uroven levtəm, i mädik sanitarnəj meraez, kədnijə nuətə sovet vlaš, кыз бошtam: vaən snabzajtan burşətəm, kanali-zacia nuətəm da mädik sanitarno ozdoroviŋel-nəj meropriatŋtoez vaz dorevolucionnəj kad şerti əddən çintisə kьnəmvišan ŋifən sogaləm. Kьnəmvišan ŋif oťir kəzajstvolə vajə əddən ьзыт usserb. Kьnəmvišan ŋifən ətik sogališ ьыд so-galikə, sərətən ьыddəmən, əstə 50 uzalan lun. Kьnəmvišan ŋif, кыз i mädik zaraznəj sogət-tez, vermas кутнь ңe ətik morttezəs, a şetнь ьзыт da paşкьт sogaləmmez. Mukəd pyrşa ŋifən sogalişsez ovləнь una şurssezən (zaraznəj so-gəttezən paşкьта sogaləm suşə epidemiaən). Kьnəmvišan ŋifkət peşşəm etijən loə ətik ьзыт uslovijoən oťir zdorovjo ponda peşşəмын.

Mädik pjaŋiletka mijan oзын suvtətə una moggez oťir kəzajstvoiš medvəznəj otraşsezьн. kədnijə ьыrtəмыс əddən bura jitəm socialističeskəj stroj-

kalə količestvennəja da kačestvennəja bur kadr-
rez šetəmən. Sek, kər kapitališticeskəj stra-
naezьn ekoņomičeskəj krizisšan pyr sode uzteğ
oləm, SSSR-ьn promьšlennoš siz vьdmis, sto
mijan oz tьrmь izvьn.

Etašan, kadrrez jьliš vopros suvtətčə, kьz
ətik vojevəj vopros. Šogaləm čintəm ponda
pešəm da rabočəj zdorovjo krepitəm ponda
pešəm em əddən vaznəj meropriatja socialis-
tičeskəj strojka kadrrez krepitəmьn. Bьd uzališ-
lə kolə tədnь, kьnəmvišan tiš paškalem vermas
zugnь socialističeskəj strojkališ uspešnəj ozlaņ
munəmlə.

Strana industrializirujtəm, šelskəj kəzajstvo
kollektivizirujtəm da medozza pijašiletka uspeš-
nəja tьrtəm kerisə vaza stranaьn sanitarnəj oz-
dovolenno nuətəmьn, da una meropriatiaz
nuətəmьn, zarznəj sogəttezkət pešəmьn. Paš-
kьta nuətan socialističeskəj stroitelstvo mədik
pjašiletkaьn šetas mijanlə pozəm likvidirujtnь
zarznəj sogəttez mijan stranaьn.

Mədik pjašiletkaьn mijan pondas vьdmьnь
uzališšezlən kulturnəj da vьtovəj vešt (uroven),
kəda pondas otsavnь sogəttez čintəmьn, da
SSSR-ьn oširlis zdorovjo krepitəmьn.

Zarznəj sogəttez, setən i kьnəmvišan tiš,
loənь šəkьt našledstvoən anšisanitarnəj uslovi-
aezšan, kьtən olisə uzališ ošir carizm-dьrņi. Mi-

janlæ bydæs, kædna emæs vozmožnoŝsezæn kolæ likvidirujtnь kapitalizmliš etæ nasledstvosæ da etæn otsavnь mædik pjaŝiletkaьn klasseztæm socialističeskæj obŝestvo stroitæmlæ. Olæmьn da proizvodstvoьn sanitarnæj miņimum nuætæmæn, ætlasa ŝojan burmætæmæn, oŝirliš olaninnez blagoustroitæmæn da kulturnæj stroitelstvoiš mædik meropriatïæezæn uzalan da olan uslovïæez burmætæm ponda dugdÿvtæm da upornæj pessæmæn mijæ vermam bydæn abuŝætнь aslanьm stranaiŝ epidemičeskæj sogættez.

КЪНӘМВИШАН ҘИҘ — ЗАРАЗНӘЈ СОҘӘТ.

Къз pondәнъ sogavnь кънәмвишан Ҙиғән.

Съ ponda, medвь uspesнәја nuætнь кънәмвишан Ҙиғкәт pessæm, kolæ velætнь etæ sogæt, kolæ vezærtнь, мьјшаң sija loæ, къз sijæn pondәнъ sogavnь, tædsaшнь priçinaezkәт sija paŝkalæmьn da tædnь къеæm meraezæn tujæ sijæ uniçtozitнь.

Кънәмвишан Ҙиғ — зарзнәј sogæt. Къз bydæs зарзнәј sogættezæn, siz i кънәмвишан Ҙиғән pondætçәнъ sogavnь mikroвшаң.

Микров, къдашаң loæ кънәмвишан Ҙиғ, sedæ mortæ, paŝkәtçæ da lezæ jad, къдашаң loæ umæļ ŝælæmlæ. Etaшаң кънәмвишан Ҙиғән съғалиŝsez una kulәнъ slavæј ŝælæmшаң. Mukædlæn, Ҙиғ вәгьн ŝælæmьs kolççæ umæļæn da slavæјæn kuvtæz.

Кьнәмвишан тифән pondәнъ sogавъ сьшаң, sto mort организмә седәнъ кьнәмвишан тиф микробbez да сььп и паşkәтçәнъ.

Enija микробbez mortas седәнъ әм пыр; әт-лаьп дүлкәт, ваән али шojанән седәнъ zeludokә, сьшаң kiskaezә. Кьнәмвишан тифшаң вишәнъ kis-kaez. Аштә не сәстәма визәмшаң верман çoza kutнъ кьнәмвишан тиф.

Кьз munә кьнәмвишан тиф.

Mort sogавнъ pondә не srazu, a toko dasноl lun вәршаң секшаң, кьз сь организмә sedasә кьнәмвишан тиф микробbez.

Кьнәмвишан тиф pondәтә medpervo певура вишәтәмән, jur вишәтәмән, да appetit әстәмән. Medozza lunnezә sogалиш vetләтә, uzавнъ сьлә шәкьт, да çoza мьзә. Medozza lunnezә визәтнъ-кә сьлиш температура, то sija loas певна левәмән. Бьд lunән зар, вишәтәм да jur вишәм loәнъ әддәнзьк. Palәә on, loә zapor да loә шәкьт кьнәм гәгәр. Sogәт pondәмшаң sogалишән кь-льс кәс, да vevттәм çoçkomән.

Mәд педәлә kezә sogалиш кьлә ашсә seeәm slavәјән, sto oz vermь çetçьнъ olpaş вьлиш. Mәд педәләьп moros вьльп, spina вьльп, да кь-нәм вьльп loәнъ prosa туш ьзда rozovәј pјatno-okkez. Enija pјatnookkez, kәdnijә suәнъ „ti-oznәј reziollezән“ olәнъ әддән soça да певура

təççənb, a ƚeopɣtnəj oƚir ƚelki oz vermə niƚə
kazavnɣ.

ƚif pondətçəmşan mədik ƚedələə sogaliş pon-
də vişnɣ əddənzyk, loə əddən ɣzɣt zar, əstə
sad (soznanno), baitə aslɣs, əddən vişə jur da
loə slavoş. Eta kadə zapor vezşə mɣtən. Mədik
da kuiməz ƚedellezɣn zar oz çin.

ƚe soça kuiməz ƚedələbn ƚifşan vermas lonɣ
şəkɣt osloznenno — kiskaeziş vir lezçəm. Eta loə
sɣşan, sto ƚifən sogalişlən kiskaezas loənb svav-
vez i nɣşan vermas lonɣ vir lezçəm. Sogaliş
estən vermas kuvnɣ vir lezçəmşan. Etaşan ƚifən
sogalişsezəs vizənb dieta vɣlɣn, mədnoz viştələ-
mən şetənb nɣlə koknit, vura puşan şojan. Bɣ-
dəs şəkɣt da grubəj şojanşan vermas lonɣ vir
lezçəm. Vraçtəg sogalişlə şojnɣ ƚem ƚe şetnɣ
ƚelki sek, kər sija korə.

Medbur şojan kɣnəmvişan ƚifən sogalişsezlə
jəv, manıəj kasa, buljon, çəskɣt çaj da kişel.
Medozza kuim ƚedələbn sogalişlə şojan kolə
şetnɣ toko kizerə. Çorɣt şojan şetnɣ oz kov.
ƚolət ƚedələşan tuşə sodytɣn məştəm jaj da çoç-
kom ƚan. Sogalişsez, kədnija veşkalənb, da
petənb volniçaiş, sɣvərnɣn kuim ƚedələ dɣrna
sizzə kolə viznɣ dieta vɣlɣn. Dieta suvtətçə
vraçən.

Kɣnəmvişan ƚif—sogət əddən şəkɣt. ƚelki
sek, kər sogət pondətçəmşan munə koknita,

sogaliş vermas vetlätñ, no etä kernь oz tuj, myla tífьs prokod opasněj. Kьnəmvişan tífən nelki koknita sogaləm vermas vajätñ kuləmәz.

Sogaləm munä-kä koknita, to ñolәz ñedelaşan sogalişsez zagәnikән loktәнь ашаныs, zar çinә, loә appetit, da ñolәt ñedela kezә sogaliş veşkalә. Şakьta sogalәм çulalә 8—10 ñedela.

Kәр-вь ez vәv, koknit-ja şakьt-ja sogәt, sogalişes kolә nuätñ volñicaә. Kulas aļi veşkalas sogaliş — etä vьdәs loә sogalişes dozirajtәмşan, bura sь sajn vetlәмşan. Tíf-dьrñi sagaliş şәrьn vetlәм — etä med glavněj. Seeäm vetlәм, kьz volñicaьn, gortьn kernь oz poz. Kolә tädñ, kьz vetlьñ tífən sogalişsez sajn. Tәdtәg verman kernь umә|zьkә.

Бзыт znaçeñño vizә-praviñnәja leçitәм. Siz, kәр loә kiskaeziş vitçistәм virlezçәм, as kadә veşkatñ pondәtçәм vermas şetñ otsәt. Sogalişes volñicaә nuätәмән mijә sijә jansәtam, zdorovәjjezşan da etән og şetә nьlә pondьñь sogavñь.

Emәş otir, kәdna ozә sogalә kьnəmvişan tífən.

Kin әtryг sogalis kьnəmvişan tífən, mәdik pьrşә sijән oz sogav. Nь jьliş suәñь, sto nija ñevospriimçivәjәş etä sogәt dьñә. Etä mәdrәv ñe kutçişәм, kьz suәñь sijә — immunitәt — loә

сѣсан, мѣла тѣән согаләм кадә согалиш вирѣн тѣ јадлә лоә панѣт јад. Сја колтѣә рѣр кезә, і сѣсса оз ѣет согавнѣ тѣән.

Мукәдѣс љузәнѣ сеѣәмәс, сто нѣ вердә оз кутѣис кѣнәмвишан тѣ.

Кин еәкзѣка согалә кѣнәмвишан тѣән.

Оѣир, кәднја рѣр согаләнѣ кѣнәмвишаннезән, кѣнәмвишан тѣән согаләнѣ здоровјјезса еәкзѣка. Їастәј зароррез да мѣттез ваяјәтәнѣ согаләмәз.

Мѣтән согаләм кадә зелудок сокѣн сојанәј кislota олә јеѣзѣк. Сојанәј kislota берегитә кѣнәмвишан тѣшән. Сојанәј kislota зелудок сокіс вјјә микрoввезәс.

Кин јуә спирт јуаннез, unazѣк sagalәнѣ кѣнәмвишан тѣән нејуішѣезса. Согәт alkogol-ikkezlән (рѣр јуішѣезлән) munә una ѣәкѣтѣка да una ваяјәтә куләмәз.

Кѣнәмвишан тѣф заразалән ISTOѢNIKKEZ.

Кѣнәмвишан тѣән согалиш.

Med glavnәј zaraza paѣkәtәмѣн, лоә mort, кәда согалә кѣнәмвишан тѣән, siz кѣз сѣ вѣ-дејеннѣезѣн, кәднја лоәнѣ әтәраѣәм вәрѣн una емәс кѣнәмвишан тѣф микрoввез.

Еташаң пьлө, кәднija uxазьвajtәнъ тифән со-
галишез сәрн, колә бura мәтөгән мишсьнъ кiez,
сек кәр pavкәтчылас согалиш дьнә, да сь vessez
дьнә.

Роҙә мишсьтәм кiezән заразитнъ ңетoko аштә,
но i мәдиккезәс. Не веş кьнәмвишан тиф, му-
кәд пырша суәнъ „наҗәс кiezшаң согәтән“. Миш-
тәм кiezән, согалиш бердә pavкәтчәм вәргн,
роҙә заразитнъ posуда, наң, продуктаез, кәд-
нијә сьвәргн pondasә шojнъ мәдиккез. Siz ңе
соҗа pondә согавнъ вьдәс шемја.

**Роҙә заразитнъ јәв, кьз мишсьтәм кiezән
җилкәтнъ мәсәс.**

Кьнәмвишан тифән микровбез оз vermә тер-
питнъ ьзят температура. Pизәтнъ-кә јәв, вьдәс
микровбез сетән loasә vijәмәш. Seeәм јәв оз
lo заразнәј. Junь-кә заразитәм pизәттәм јәв,
to vermam заразитчынь кьнәмвишан тифән.

Siz-zә кьз јәв, тujә заразитнъ i va. Миштәм
kijeзән, кәднаән pavкәтчыlin согалиш да klam
berдә, gumьснъ-кә stakanән vedрайш va, да ka-
zavтәг кәтәтнъ асшит җун, to сек va vedраьн
loas заразнәј вьдәнлә, kin sijә pondas junь.

Тифән согалиш әтәрашis-кә ogorodeчьн, аli
матьн нь гәгәр, аli ogorodeчөз кишкашәнь за-
разоннәј ваән, to микровбез әтлаьн mukәт ver-
masә pavкьнь карч вьлә; етә карчсә шojнъ-кә
мишкавтәг, to роҙә заразитчынь кьнәмвишан тифән.

Siz zarazitçyны pozə de ətməz:

1) Sogalişsan, 2) Va juəmşan, kətən em kənəmvişan tifi mikrovbez, 3) Bədkod şojanşan, kətən eməş enija mikrovbez.

Bacillanovjətişsez.

Medglavnəy istoçnikən kənəmvişan tifi zaraza novjətəmyñ loə mort, kədə kiskaezñ eməş kənəmvişan tifi mikrovbez (bacillaez). Nauka viştalə, sto oçir, kədə veşkalisə kənəmvişan tifişan, de soça esə dır novjətəny kənəmvişan tifiş zaraza. Kuzaştən (kuzən) ətəraştən nija lezəny assinys lovja kənəmvişan tifi mikrovbezəs. Seeəm morttezəs suəny **bacillanovjətişsezən.**

Morttez, kədnija nekər ez sogalə, siz-zə vermasə lonə bacillanovjətişsezən. Aşnyş oz sogalə kənəmvişan tifiş, a mukəd oçir vermasə aslanys kiskaezñ novjətəny tifoznəy zaraza, nija kərəkə vəlisə-kə myñny tifiş sogalişsez gəgər.

Bacillanovjətişsezən kənəmvişan tifi mikrovbez novjətəm mukəd pırşə munə nədeləezən da təlişsezən, etaşan pozə vezərtny, kəəm opasnəjəş bacillanovjətişsez. Medəddən opasnəjəş bacillanovjətişsez sek, kər nija uzaləny şojan ləşətaninyn, kuknəny, da şojan produktaezən vuzəşişsezən.

Etaşan, etik meraən kənəmvişan tifikət pesəmyñ loas **bacillanovjətişsezəs əzzəm, oçir**

kolasъn, kәdnija bergalәnъ sogalişsez dъnъn, da kәdna aşnъs sijәn sogalisә.

Medbura kolә kossъnъ bacillanovjәtişsesә nъ kolasъn, kәdnija uzalәnъ oțirәs juan vaән, jәlән, ңanән da mәdik şojan produktaezән snavzajtaninъn. Azzәм bacillanovjәtişsezәs şojan lәşәtiş, da vuzaliş oțir kolasъn kolә nijә veznъ eta uziş, suvtәtnъ kъtән nija oz vermә şetnъ ңekъeәм vred. Bъdәs bacillanovjәtişsez şәrnъn kolә suvtәtnъ sanitarnәj үizәtәм, da velәtnъ nijә bura vizәtnъ aşşәranъs da klam şәrnъn.

Әtilasa şojanъn uzalişsezlә kolә bura tәdnъ, sto nъ kolasъn vermasә ovnъ tәdtәм bacillanovjәtişsez, a etaşәn nъlә kolә **strogәja pьrtnъ olәмә bъdәs suvtәtәм sanitarnәj gigieniçeskәj praviloez, kәdnija suvtәtәmaş nъ pondaiş.**

Guttez.

Әddән una paşkәtәnъ kъnәмvişan țif zaraza guttez. Guttez novjәtәnъ siz-zә i mәdik zaraznәj sogәttez: xolera da vira mьt. Lъddәм, sto gut vermas әtrьrişән aslas lapaezән nuәtnъ kvaț millon mikrov.

Vizәtnъ-kә gutәs ьzdәtan ştekloә, to pozә azъnъ, sto tusaъs da lapkaes vevtțәmaş una gәнnezән. Enija gәнnes berdә lakәşәnъ mikrovbez, kәр gut vetlәlә sişmәм torrez vьlәt. Guttez pьrәnъ әtәraşәninnezә, vermasә pavkъnъ kъnәм-

vişan tîfən sogalişsezliş ətərašəm vylə, a sьbə-
ryn vermas enijə mikrobbesə sedətnь şojan pro-
duktaez vylə.

Medvь pessьnь guttezkьt, kədnija povjətənь
zaraza, kolə medvь ez vəv jog, vьdkod siş
torrez i sizoz.

Ətaşan oz tuj kolnь oştən kuxnaiş çapkaləm-
mez, vьgrebnəj da pomojnəj jamaez. Bьdəs
çapkaləmməz kolə teçnь jassikə, kədalən-vь
vəlisə bura ləşətəmaş bokkez, da vevtəs. Ətə-
rašəninnez sizzə kolə bura vevtьnь da kernь
siz, medvь guttez ez vermə rьnь setçə.

Kolə suvtətnь sanitarnəj nadzor rьnokkez,
bazarrez şərn da mədik mestəzьn, kьtən vu-
zalənь da vizənь şojan produktaez. Estən ver-
masə şetnь ьzьt otsət obsestvennəj inspektor-
rez. Produktaez kolə rь viznь vevtəmən
guttezşan. Vuzaşişsezlə kolə vizətnь səstəm şə-
rnь. Nь zdorovjo şərn kolə suvtətnь vraçevnəj
kontrol, sogaliş vuzaşişsezəs oz kov leznь şojan
produktaez dьnə. Obsestvennəj sanitarnəj in-
spektorrezlə kolə vizətnь, kьz tьrtənь sanī-
taria da gigena praviloez şojan produktaez
vuzaşan da vizan mestəzьn.

Va.

Kьnəmvışan tîfən soçьnika sogaləmməz, kədnija
ovlənь to ətiklən, da mədiklən avu əddən opas-

nəjəş oğır oləmьn. No kər kьnəmvişan tífən mikrovvez sedəнь vaən snavzajtən mestaezə, sek loəнь paşkьt da una tífən sogaləmməz. Pondəнь sogavнь dassəz,şəez da şurssez oğır, sogəttez loəнь to ətik to mədik mestaezьn karьn, posadьn da vizəнь kerkuiş kerkuə. Una oğirlən tífən seeəm sogaləmməz suşəнь kьnəmvişan tíf epidemiaən. Vaa epidemiaez med opasnəjəş. Vaən pravilnəja snavzajtəm da kər avu kanalizaciaez — eta sogətlən medьzьt priçinaez.

Kьnəmvişan tífşəñ kuləmməz çintəm matə ətlaaşəm vaən snavzajtəm burmətəmkət da kanalizacia ləşətəmkət.

Karrezьn, kьtən em va provod, vaovəj epidemiaez ovləнь sek, kər va provodə sedas sulalan va. Sek zenьt srokən pondəнь sogavнь şurssez oğır. Eteəm epidemiaez kadə vaьn, kəda munə provoddez kuza, kər vizətan mikroskopən, azzan una kьnəmvişan tíf mikrovvez.

Juan va nətəştəm vermas loəнь ңe toko sulalan va vodoprovodə sedəməşəñ, no i mədik una priçinaezşəñ. Uməlakə uzalə kariş va provod filtr, kьz eta vəli kərkə sar dьrni, Pəterburgьn, sek juiş zaraza vermas sedəнь vodoprovodnəj trubəə. Juezьn va vermas zarazitçьнь nesəstəm torrez lezçəməşəñ olan mestaezşəñ da ujalən sudnoeziş. Va nətəştəməşəñ, kəda kotərtə provoddez kuza, pondəнь sogavнь oğır şurssezən.

Vaa epidemiaez — med opasnəjəš.

Кьнəмвишəн тиф лəə vəən uməla snəbzajtəm-
šəŋ. Vəən snəbzəŋŋo da kanəlizəcia burmətəm
kolə nuətŋь medpervo. Vəən centralnəj snəb-
zajtəm ləə medburən. Sijə pravilnəja kerə-
mən va munə pədnaləm trubəezət da setčə oz
vermə sedŋь mikrovvez. Va, vaprovod trubəə
sedəməz, vesətčə xlorən, lezčə filtr pyr. Filtr-
rez uzaləm šəryŋ kolə suvtətnь sanitarnəj vi-
zətəm.

Setčin, kьtəŋ va provoddez avu, medbur va
snəbzajtəmən kolə ləddьŋь arčezianskəj kolodeč-
čez, kluččez. Juəm ponda vizŋь va ošta vo-
dojommezis — juis, tyis aļi prudiš opasno.
Seeəm va pozə junь toko pižətəmə.

Kanəlizəcia.

Ŋesəstəmmezkat peššəm da nijə vreditəm-
mezən kerəm em bur sredstvo kьnəmvišən тиф za-
razakət peššəmyŋ. Etašəŋ, ŋe jeeə vŋimanŋo ko-
lə šetŋь kanəlizəcialə. Kanəlizəcia nəvətə ŋesəs-
təmmezsə b'ə olan mestəezšəŋ, kьtəŋ nija oz
šetə ləvvez vlyŋь ŋekьeəm vred.

Kolə peššьŋь, medvь ŋesəstəmmezlən ko-
tərtəmmez ez sedə vəə. Eta vermas lonь sek, kər
va voštəŋь kolodeččezis da juezis. Etašəŋ kolo-
deččez kolə kernь siz, medvь nьə ez sed ŋekьz
koŋusnaezis, kartəezis da vьgrebnəj jamaezis va.

Kolə suvtətñ zabota juez da pruddez çistota jbliş.

Еташаң ңесәстәммеzsә oz kov leznь juezә. Paşkәm gьvjalәm ponda kolә vьd ju vьln kernь әtik mesta ulьnzьk derevnaşan va ңlat kuza.

Вьдәs әтәрашаңинnez kolә vizнь әddән sәstәma da vьdlun dеzinficirujtnь.

Şojan produktaez.

Kьnәmvişan ңif epidemia paşkalәmьn vizә sizzә znaçeңno şojan produktaez zarazitәm. No şojanşan epidemiaez oz sьmda şetә una oңir sogalәmmez, kьz eta ovlә va epidemiaezşan.

Medьzьt opasnoş şojan produktaezis mьtçalә jәv, kәр sьn emәş kьnәmvişan ңif mikrobbez. Mikrobbez kәр sedasә jәlә, çozа paşkalәnь da ploditçәnь. Nija vermasә sednь jәlә çilkәtiş ңatәş kiezşan, guttezән da zarazonnәj vaәn, mişkavnь-kә sijән posuda jәv uvtә.

Jәvşa, ңifliş zaraza novjәtnь vermasәsә ңatәş karç. Karçә vermas sednь zaraza sek, kәр ogorodeç mьn emәş kьnәmvişan ңif mikrobbez, eta vermas lonь ogorodeç zarazonnәj vaән kişkavtән da ңesәstәmmez sedәmşan. Eташаң zarazitçәm ңe soça ovlә sьşan, mьla şojamә mişkavtәm da puvtәm kьnәmvişan ңifән zarazitәm karç.

Karçə, a sizzə mədik şojan produktaezə zaraza vermas sednə naʔəş kiezşan, i s. o3.

Упазък кьнəмвиşан ʔifən sogaləmməz oləny gozumşə da arşə təlişşəzə.

Кьз берегитнə аştə кьнəмвиşан ʔifşан.

Sovet vlašən eməş una da ьзьт dostizenənoez oʔir koləşn sogəttezkət peşşəmn. Dostizenənoez estən loəny sьşan, sto sovet vlaš pьr kuzis organizujtnə uzaliş oʔirəs, oʔir zdorovjo beregitan voprossez gəgər. „Uzalişşezliş zdorovjo beregitem — aslanьs uzalişşezlən dələ“ — seeəm lozung sovetskəj vlašən zdorovjo beregitemn.

Beregitnə аştə, da sь gəgər olişşəzəs кьнəмвиşан ʔifən zapazitçəməşan vermas ььd mort, kər sija tьrtə aslas oləmnə sanitarnəj miñimumliş ььdəs trebovanənoez.

Sanitarnəj miñimumən suşə prostoj, ььdənlə kernь tujana sanitarно-ozdovičəjnəj meropriatiaz, kədnijə kolə nuətnь aslanьs sredstvoezən da ььnən uzalişşəzə kьz oləmn, a siz-zə i uzaləmn.

Epidemiaezkət peşşəmn ičnəj sanmiñimum.

Kolə çorьta tədnə da vura pьrtnə oləmə to kьeəm praviloez:

1. Ne pavkətçəny roza da şojan verdə naʔəş kiezən.

2. Šojan oзын овјазатељно мишкавнь кiez.
  3. Не јунь ризәттәм ва.
  4. Не јунь ризәттәм јәв.
  5. Некинкәт не шojнь әтик векәриш.
  6. Уј карç да фруктаез шojан озын вурә мишкавнь ризәттәм ваән.
  7. Не шojнь умәл каçествоа продуктаезиш шojан.
  8. Берегитнь шojан продуктаез guttezšan.
  9. Не јунь спиртнәј јуанез (вина, сур да мәдиккез).
  10. Кәр-вь ez pondь вишнь кьнәм, сек-зә туннь враç дьнә.
- Етеәм саңитарнәј миңимум колә тьртнь вьд mortлә, медвь асльс не pondьнь согавнь кьнәмвишан тифән да мәдик заразнәј согәттезән да берегитнь мәдиккезлиш здорovјо.
- Саңитарнәј миңимум тьртәмәл, мијә pondәм kernь културнәј навьккез, сәстәм pondа pes-сәмьн да оләм здорovшәтәмьн.

Кокаләммез.

Мәдик мерәез коласын, медвь не заразитцьнь кьнәмвишан тифән, колә льддьнь кокаләммез.

Кокаләннь mortәс сь pondа, медвь сija тифән мәдрьҫа ez согав. Ета лә сьшан, сто кәр согалан, согалиш вирьн лә паньт јад тифознәј за-

razalə. Uçonəjjezlən opyttez mьtçalisə, sto ne toko lovja kьnəmvışan tif mikrovvez, kədna sedəny mortə, kerəny panьt jad. Panьt jad loə i sek, kər organizmə pьrtny vijəm mikrovvezəs.

Eta ponda voštəny mьmda kolə kьnəmvışan tif mikrovvez, vijəny nija ьzyt temperaturaən, da sьvəryny şubstəny morttez kuçik uvtə, kədnija ez sogalə kьnəmvışan tifən. Siz kerəny şərşən-vərşən kьkiş, kuimiş. Eta i suşə kokaləmən. Kokaləm avu zubyt da nekьeəm sьşəp avu vred. Kokaləm vəryny sь mestəny mukəđ pьrşa olə nevna pьktəm, zar da nedolyt. No eta çozə çulalə, da mort ne ətik təliş, a mukəđ pьrşa i vo oz sogav kьnəmvışan tifən. Kər seeəm oțir pondas i sogavny, to kьnəmvışan tif nьlən munə koknita, da kuləmmez nь kolasny una jeeazyk nьşşə, kədnə ezə kokalə. Kokaləmmez kerəny sek, kər loə kьnəmvışan tif epidemia.

Sek, kər eməş kьnəmvışan tifən sogalan sluçajjez, privivkaez kolə kernь objazațelnəja ьbdənlə nьlə, kədnija uzaləny çapkaləmmez da ңesəstəmmez dьnyny, va provoddez gəgəriş sluzassəjjezlə, şojan dьnyny uzalişşezlə, a siz-zə nija oțirlə, kədna çozzyk vermasə zarazitçьny (kьz voštam vojskaez vojna kadə, sezonnəj, stroițelnəj remontnəj uzalişşez da məd.).

КЫНӘМВИШАН ҲИҶКӘТ ПЕШҶӘМ — КУЛТУРНӘЈ РЕВОЛУҶИЯ ПОНДА ПЕШҶӘМ.

Бѣдәнлә вазьни тәдса, сто кьтән јеазьк грамотнәјјез, сетчин уназьк согәттез, да оҗир-ләм куләм. Етә бѣдән везәртә. Токто грамотнош дьрни тужә паškyта паşkәтнь сознәтелнәј относеңно оҗир здоровјо берегитан мерәез дьнә да звьлиш тьртнь нјјә правилоез, кәднә колә, медвь ез вәлә зарзнәј согәттез.

Обсәј да санитәрнәј неграмотнош ликвидиружтәг оз туж успеснәја пещьнь зарзнәј согәттезкәт.

Не уәтзьк задача сулалә трезвош понда пещәмьн. Спиртнәј јуанез керәннь слабәјән организм, умәлшәтәннь здоровјо да етән отсаләннь бѣдкәд согәттезән, сиз и кьнәмвишан җифән согәләмлә. Есә еташа, вина јуәм мунә паньт бѣдәс културнәј да санитәрнәј-оздоровиҗелнәј мероприәтиәезлә.

Мјјан есә емәш умәл привьчкаез, ем наҗ, да неопрјатнош, кәднјја месәјтәннь санитәрнәј култура понда пещәмьн, да отсаләннь епидемияез зорәләмлә.

Медвь җинтнь согәттез, да зарзнәј согәттезлиш епидемияез, РСФСР народнәј комиссарезлән совет 1930 воьн гоzumнас лезис постановленно санитәрнәј минимум нуәтәм јьлиш да епидемияезкәт пещәм јьлиш.

RSFSR SNK eaktis Narkomzdravəs nuətnь seeəm meropriaťiaez, kədnija-вь зеньт srok-kezə çintisə kьnəmvışan tīfən sogaləmmez. Bьdəs uzalişşezlə kolə tədnь etə poştanovlennə da otsavnь sijə pьrtнь oləmə. Epidemiaezkət, kьz burzuaznəj-kapitaliştičeskəj nasledjokət pes-şьнь uspesnəja toko sek, kər uzaliş oťir akťiv-нəja kutčas etə uz verdə ətləпн obsestvennəj organizaciaezkət.

Kolə kernь çorьta çegşəm sanitarno-epide- mičeskəj izьпн, kolə nuətnь oťir zdorovjo ponda udarnəj tēmppezən pessəm da kutçətnь etə uz verdə bьdəs raboçəj obsestvennoş. Kolə nuətnь pessəmsə ozlaң suvtətam plan şərti, kolə kernь sanminimium bьd obьekt ponda.

Sanitarnəj minimium epidemiaezkət pessəмын kolə kernь bьd karьп da posadьп mesnəj us- loviaez şərti. Sanminimium kolə nuətnь pred- priaťiaezьп, kolhozzezьп, sovhozzezьп, olanin- nezьп, da mədik kulturno-вьtovəj uçrezdenno- ezьп.

Sanminimium oləmə pьrtəмын uz kolə nuətnь bьdənlə: zdravjaçejkaezlə, profsojuzlə, partij- nəj da mədik obsestvennəj organizaciaezlə. Sanminimium oləmə pьrtəмын izsə oz tuj nuətnь raboçəj da kolhoznəj obsestvennoş paşьta da akťivnəja uçastvujtəmtəg. Kolə paş- kətnь soc. vermaşəm kollektivvez, kommunaez,

kvartiraез, kerkuez kolasъn burъzъka sanitarно-ozdorovitelnъj meropriatiaез nuatъm vьlъ. Se-eam sluçajjezъ, kър kovъsъ ьzъt sproçnoъ iz kolъ nuatnъ mukъd pьrъsa æddъn udarnъja.

Otir zdorovjo beregitan organnez nuatъnъ una meropriatiaез izъn da olъmъn usloviaез burmъtъm ponda da epidemiaezkът pesъamъn. Lezъanъ vîl zakonnez iz oxrana ponda da iziъ vrednoъsъez vasъtъm ponda. Bьdъs kurorttez mijan kerъm karъn da dъrevnъan uzaliъsъez ponda. Burmъtçъ medicinskъj otsъt, kerъanъ dîspanserrez, vîl volnîçaez, sanatoriaez da sotçî-šan kerkuez.

Ætlasa ōojan da fabrika-kuxnъa kerъmmezъn burmъtçъ ōojan. Munъ olaninnez ьzъt stroitъm. Kerъanъ raboçajjezlъ olaninnez bьdъs burrezъn. Raboçajjez da sьlъn ōemjaez podvalleziъ petъnъ bur kvartiraезъ. Paŋkalъ kulturno-вьtovъj stroi-ŋelstvo kolhozzezъn, sovhozzezъn.

Sanarnъj sostojanņo mijan stranalъn luniъ lunъ levъ. Raboçaj okrainaезъn, uçът karrezъn, sovhozzezъn, kolhozzezъn nuatçъ eļektriçestvo, kerъa kanalizacia, burmъtçъ vaъn snabzajtъm, stroitçъnъ vaņaez da peslaŋannez.

Kerъanъ kultura da sotçîšan parkkez, kьtъn raboçajjez vermasъ nuatnъ aŝinъs sotçîŝamsъ ru vьlъn, da azъnъ kulturnъj da zdorovъj razvle-çenņoez.

Вьдәс енија мероприѣязан мијан җинәнь
соголәммез да куләммез.

ВКР (В) СК-лиш 1931 воша јуңскәј пленум-
лиш ресеһноез оләмә ыртәм ем ызыт да воје-
вәј пунктәм санитарно-културнәј мероприѣязә,
кәднija нуәтә совет влаш, медвь левтьнь оҗир-
лиш олан условияез.

Пленумлән кар кәзәјство јылиш суәм вьдәс
вайтә сь јылиш, медвь бурмәтнь олан условияез
узалишсезлиш, бурмәтнь санитарнәј благоустrojство,
ваән снавзәјтәм, да канализация. Мијан странаьн
строитҗә социализм, муна културнәј революция,
ырг левә узалишсезлән културнәј да маҗериалнәј
вешт. Ленин вишталис: „Мијанлә мијан проҗивниккез
не әтпыр вайтисә, сто мијә куҗҗам безрассуд-
нәј делә вердә, ыртнь социализм тьрмьтәз не-
културнәј странаьн. Но нija озьбитҗисә сььн, сто
мијә куҗҗим не сija коңеҗҗан, кәдашаң колис,
нь теория шәрти (вьдкодә педаңттез шәрти) да сто
мијан политҗескәј да социалнәј бергәтҗәм lois
предсественикән, сija културнәј бергәтәмлә, сija
културнәј революциялә, кәда озьн сулаам әни
мијә. Мијанлә — токо кернь әни етә културнәј
революциясә, медвь lonь вьдсәп социалистҗес-
кәј странаән“.

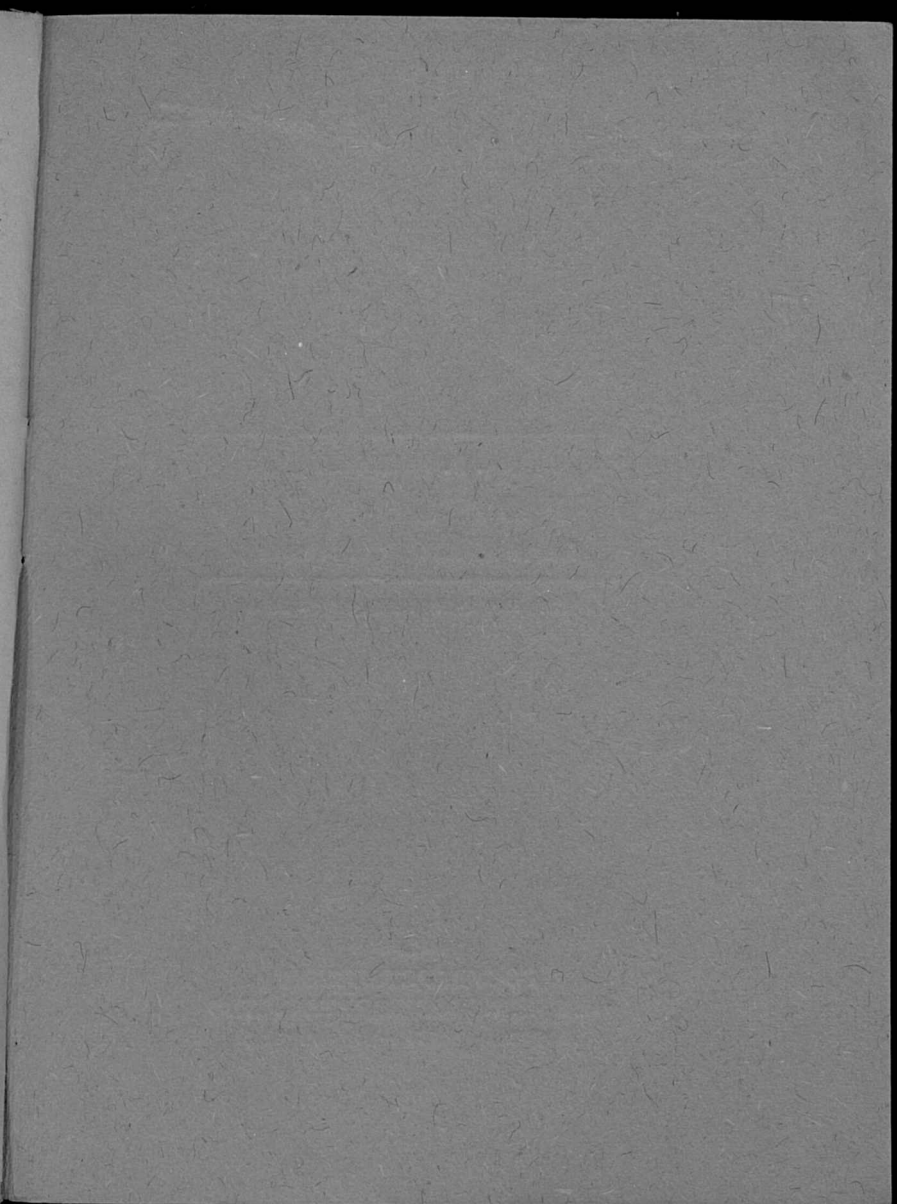

PĒEKĀS

Lisvok

Socialistiskaj strotelstvo da uzališezlis zdo- rovjo veregitam	3
Кьпэмвишан тиф — zaraznēj sogət	5
Кьз pondəнь sogavнь кьпэмвишан тифəн	—
Кьз munə кьпэмвишан тиф	6
Eməš otir, kədna ozə sogalə кьпэмвишан тифəн	8
Kin əkзьka sogalə кьпэмвишан тифəн	9
Кьпэмвишан тиф zarazalən istočnikkez	—
Кьпэмвишан тифəн sogališ	—
Bacillanovjətisšez	11
Guttez	12
Va	13
Kanalizacia	15
Šojan produktaez	16
Кьз veregitнь aštə кьпэмвишан тифəн	17
Epidemiaezkət peššəтьпн ličnēj sanminimium —	—
Kokaləmmez	18
Кьпэмвишан тифкət peššəм — kulturnēj revolucia ponda peššəм	20

5432

1123

Коми-П.

2-1308

Допьс 8 ит.
Цена 8 коп.

Е. В. ЗУБКОВА

БРЮШНОЙ ТИФ

Перевод А. П. Сторожева

На коми-пермяцком языке

ГОСУДАРСТВЕННОЕ
МЕДИЦИНСКОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
Москва — 1934 — Ленинград